

*Савчук Володимир Андрійович,
Національний університет “Острозька академія”*

ЧОЛОВІЧИ ТА ЖІНОЧІ ОПОЗИЦІЇ В РОМАНІ “ВОГНЕМ І МЕЧЕМ” Г. СЕНКЕВИЧА

У статті обґрунтовано конкретні засоби поетики (порівняння, паралелізм), здійснено протиставлення головних персонажів на загальному і конкретному рівнях.

Ключові слова: *порівняння, паралелізм, загальний і конкретний рівень протиставлення персонажів.*

The article gives ground for the specific means of poetics such as simile and parallelism; contradistinguishes protagonists on the general and concrete level.

Keywords: *comparison, parallelism, general and specific level of contrast between the characters.*

В історичному романі Г. Сенкевича “Вогнем і мечем” описуються події 1647-1649рр. – першого етапу громадянської війни, з точки зору польських істориків, і визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, з погляду української історії. Проблематика твору охоплює різні аспекти: єдності польської нації, ворожнечі між українським та польським народами, війни і миру, нерозділених почуттів та особистої помсти.

Актуальність дослідження є очевидною в контексті українсько-польської історії і відновлення добросусідських відносин у сучасності.

Об’єктом дослідження є роман “Вогнем і мечем”, предметом – порівняння та протиставлення героїв роману, що є представниками українського та польського народів.

Мета дослідження – зіставити історичні документи з художньою моделлю та обґрунтувати окремі засоби поетики: порівняння та паралелізми. Для досягнення цієї мети були використані такі методи дослідження, як індукція, порівняння та контекст-аналіз.

У романі “Вогнем і мечем” автор протиставляє позитивні і не-

гативні персонажі на двох рівнях: загальному (ворогуючі сторони, національні авто- і гетеростереотипи) та конкретному (окремі психологічні характери).

На загальному рівні антитеза виводить до двох народних полюсів: поляки (лицарі) / козаки (варвари) (“armia większa od tych, jakiecesarz niemiecki lub król francuski mogli wystawić, a dziksza od zastępów Tamerlana”[5:361]). Така поляризація та опис герців (наприклад, перед боєм під Старокостянтиновом) робить роман у певній мірі подібним до “Пісні про Роланда”.

Таким чином, можна зробити висновок, що військо Речі Посполитої зображене переважно у позитивному плані, а козацьке ж – навпаки, в негативному (цей ефект посилюється домінуванням чорного кольору в лавах повстанців).

Конкретний рівень протистоянь можна розподілити по парах: Єремія Вишневецький – Богдан Хмельницький, Ян Скшетуський – Богун, Гелена – Горпина.

Автор ідеалізує Єремію Вишневецького як героя Речі Посполитої. Всі його дії виправдовуються, а йому самому приписуються надзвичайна релігійність та сумління, про що красномовно свідчать слова з молитви Єремії: “Non mihi, non mihi, sed nomini Tuo da gloria!” (“Не мені, не мені, але Імені Твоєму слава”)[5:291]. Для поляків Вишневецький був беззаперечним авторитетом. Це перегукується з відданістю французьких лицарів королю Карлу у “Пісні про Роланда”[4:79]. Тим не менш, Кралюк, посилаючись на Качковського та Гурку, стверджує, що Сенкевич занадто ідеалізує образ князя Єремії [2].

Образ Хмельницького є своєрідним концентратом негативних рис. Він підлещується до кримського хана (“Jam twój niewolnik”[5:476]), налаштовуючи його проти Вишневецького, і оплачує військову допомогу татар ясиром з української землі(цей факт є історично підтвердженим Гітнім [1:178]). Також Хмельницькому в творі характерна підступність.

У другій парі Скшетуський – Богун ідеалізується також поляк. Він чинить шляхетно, відпускаючи полоненого Богуна на волю. Попри ідеалізацію цього образу, помітними є певні негативні сторони героя, наприклад, його іронічна кровожерливість, підтвердженням чого є вислів Скшетуського “Wszelako to szczęście, że on [Bohun] człowieka przy niej [Heleny] rozszczepił...”[5:53] Врешті-решт, бойо-

ві товариші порівнюють Яна з римлянином. Однак перенасичення позитивними рисами робить цього героя дещо штучним.

Богун постає в романі жорстоким та запальним, риси характеру якого ілюструє напад на Жендяна в Лубнах. Крім того, йому притаманний егоїзм, особливо у поводженні з полоненою Геленою. Про запальний характер і бунтівну натуру Богуна свідчить також Остапенко: “Найбільш вперті хвилювання та заколоти самовільних хлопів відбувалися на Брацлавщині внаслідок підбурювання Богуна”[3:105].

Третя пара – жіноча. Серед позитивних рис, що приписуються Гелені – скромність милосердя. Випадок, коли вона сказала в дорозі “З Богом” нелюбу, який мав би свідчити про Геленину доброту, можна розглянути з прагматичної точки зору: Богун пообіцяв відпустити її, якщо повернеться, отже вона була зацікавлена в тому, щоб він вижив.

Абсолютною протилежністю набожної католички Гелени є образ відьми Горпини – охочої до чоловіків, холонокрової та жорстокої. Для того, щоб викликати в читача більшу відразу до образу Горпини, автор описує сцену ворожіння на млиновому колесі. Як і при творенні образу Богуна Сенкевич використовує прийом “гарна обгортка – страшний вміст” (“– Kraśna wiedźma – mruknęła pod wąsikami pan Michał”[5:448]), однак в образі Горпини контраст між її зовнішністю та внутрішнім світом набагато більший.

Отже, Г. Сенкевич використовує антитезу для більшого наголошення на ворожості сторін та для того, щоб читач глибше перейнявся опозицією добро/зло. Поєднання протиставлень на двох рівнях посилює цей ефект.

Література:

1. Гітін В. Г. Орден козацького лицарства. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС. – 2008. – С. 172-202.
2. Кралюк П. М. Ярема Вишневецький – герой чи антигерой. 6.03.2009 р. – Режим доступу <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Kraluk10.htm>.
3. Остапенко П. В. Усі видатні постаті історії України. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС. 2006. – С. 87-111.
4. Пісня про Роланда. Перек. зі старофр. В. Пашенко, Н. Пашенко К. : Либідь. – 2003. – 192 с.
5. Sienkiewicz Henryk, Ogniem i mieczem, t. i, Państwowy Instytut wydawniczy, Warszawa – 1974. – 555 s.